

Eylül 2017

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

27

Prizren
Eylül - 2017

Yayımlayan:

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Prizren, Yıl XIV

Sayı 27., Eylül 2017

Yayımlayan Adına:

Prof. Dr. Tacida Zubçeviç HAFİZ

Baş ve Sorumlu Yazar:

Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ

Düzeltili:

Dr. Ferhat ÂŞIKFERKİ

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN-Türkiye,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye
Prof. Dr. Kamil Veliyev-Azerbaycan,
Prof. Dr. Anvar MOKAEV-Kırgızistan,
Prof. Dr. Kerima FİLAN-Bosna Hersek,
Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR-
Türkiye,
Prof. Dr. Lars YOHANSON-Almanya,
Prof. Dr. Cengiz HAKOV-Bulgaristan,
Prof. Dr. Maria TODOROVA-
Bulgaristan
Prof. Dr. David GEZA-Macaristan
Prof. Dr. M. Metin Hüloğlu-Türkiye,
Prof. Dr. Dimitriy VASİLYEV-
Rusya Federasyonu,
Prof. Dr. Micheil BOZDEMİR-Fransa,
Prof. Dr. Michael KİEL-Hollanda,
Prof. Dr. Ekrem ÇAYUŞEVİÇ-
Hırvatistan,
Prof. Dr. Mihai MAXİM-Romanya
Prof. Dr. Elfina SİBGATULİNA-Rusya
Federasyonu,
Prof. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ-
Sırbistan,
Prof. Dr. Fadıl HOCA-Makedonya,
Prof. Dr. Enver MAHMUT-Romanya,
Prof. Dr. Mirzattin ZAKİYEYEV-Tataristan
Prof. Dr. Eva GUSTAVSSON-İsveç,
Prof. Dr. Mustafa Kaçalın,-Türkiye,

Prof. Dr. Fehim NAMETAK-Bosna
Hersek,
Prof. Dr. Mustafa MEHMET-Romanya,
Prof. Dr. Ferit DUKA-Arnavutluk,
Prof. Dr. Nasimhan RAHMANOV-
Özbekistan,
Prof. Dr. Gazmend ŞPUZA-Arnavutluk,
Prof. Dr. Novak KİLİBARDA-Karadağ,
Prof. Dr. Gyorg HAZAI -Macaristan,
Prof. Dr. Evangelina BALTA-Yunanistan,
Prof. Dr. Halil İNALCIK-Türkiye
Prof. Dr. Razik RAFİEV-Özbekistan,
Prof. Dr. Haluk AKALIN-Türkiye,
Prof. Dr. Reşat GENÇ-Türkiye,
Prof. Dr. Hamdi HASAN-Mekedonya,
Prof. Dr. Rukiye HACI-Çin,
Harid FEDAL-Kuzey Kıbrıs Türk
Cumhuriyeti,
Prof. Dr. Şakir İBRAYEV-Kazakistan,
Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu
YENİSOY- Türkiye,
Akademik Şerbo RASTODER, Karadağ
Prof. Dr. Hüseyin AYAN-Türkiye,
Prof. Dr. Tadeus MAYDA-Polonya,
Prof. Dr. İlber ORTAYLI-Türkiye,
Prof. Dr. Uli SCHAMİLOĞLU-ABD,
Prof. Dr. J.-L. Bacque GRAMMONT-
Fransa,

BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR
DERGİDİR.

Hakem Kurulu:

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK-Türkiye,
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN-Türkiye,
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK-Türkiye,
Prof. Dr. Nazim İBRAHİM-Makedonya,
Prof. Dr. Celi Garipoğlu NAGİYEV- Azerbaycan,
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM -Türkiye,
Prof. Dr. Ebulfes AMANOĞLU-
Azerbaycan,
Prof. Dr. Erman ARTUN-Türkiye,
Prof. Dr. Fethi MEHDİYU-Kosova,
Dr.Güllü YOLOĞLU-Azerbeycan,
Prof. Dr. Gönül AYAN-Türkiye,
Doç. Dr. İbrahim YALIMOV-Bolgaristan,
Prof. Dr. İsa HABİBBAYLI-Azerbaycan
Prof. Dr. İskender PALA-Türkiye,

Dr. İsmail CAMBAZOV-Bulgaristan,
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye,
Dr. Juten ODA-Japonya,
Prof. Dr. Oktay AHMET, Makedonya,
Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye,
Prof. Dr. Layla KARAHAN-Türkiye,
Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL-Türkiye
Doç. Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-
Türkiye,
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye,
Prof. Dr. Taciser ONUK-Türkiye,
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY-Türkiye,
Prof. Dr. Vladan VİRIYEVİÇ-
Sırbistan,
Prof. Dr. Volkan COŞKUN-Türkiye

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, yılda iki defa
olmak üzere Mart ve Eylül aylarında yayınlanır.

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve yazarın adı
kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

Baskı: SİPRİNT Basım Evi

Tiraj: 300

Yazışma Adresi:

BAL-TAM
Birlik Mah., 443 Sok. -1/7
Çankaya – Ankara

BAL-TAM
Emin Paşa – 17
Prizren – KOSOVA

Tel: +90 312 495 56 40

Tel-Faks: +381 29 231 108

E-mail: trhafiz@yahoo.com

İÇİNDEKİLER

TARİH

Bayram BAYRAKDAR

Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bergama Zeus Sunağı'nın Berlin'e
Götürülüşü Hakkında Bazı Düşünceler 11

Mayda RAHTE

Prizren'de Sarı Saltık İle İlgili Söylenen Kimi Söylentiler 47

Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ

Prizren'de Sinan Paşa Camisi'nin İnşaata, Sanatı ve Onarımları
Hakkında Önemli Belgeler 65

DİL

Tuncer GÜLENSOY

Türk Dili Kültürünün Zenginliği 99

Mariya LEONTİK

Türkçe'de Fiil Çekimi 109

Mr. Selim SELİMİ

Arnavutça Sözcüklerinde Türkçe Kelimelerin Varlığı 129

YAZIN

Mehmet YARDIMCI

Âşıklarda Mahlas Değişimi ve Sıdkî Baba Örneği 147

Hayrettin İVGİN

Bektaşî Şairi Prizrenli Şevkî 157

Vihren ÇERNEKOYEV

Müslüman Toplulukların Edebiyatında 20. Yüzyılın 80'li
Yıllarındaki "Soya Dönüş Süreci" 169

Zeynep ZAFER

İvan Vazov'un Hayatına ve Sanatına Bir Bakış 189

TÜRKÇEDE FİİL ÇEKİMİ

Mariya LEONTİK¹

Özet

Türkçede fiiller iş, oluş, hareket ve durum bildirirler. Bu makale Türk dilinin fiil çekimi ile ilgilidir. Türkçedeki çekimli bir fiilde, fiil kökü veya gövdesi, kip, zaman, kişi ve sayı unsurları vardır. Bu yazıda Türk dilinin farklı kip eklerini ve onların anlamlarını işleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Türk dili, fiiller, çekim.

CONJUGATION IN TURKISH LANGUAGE

Abstract

In the Turkish language, the verb describes an action, state or occurrence. This study addresses the conjugation of Turkish verbs. Conjugated verbs in the Turkish language are those that have inflectional forms for person, number and tense. In this study I shall discuss the several tense suffixes as well as the semantic properties of these suffixes.

Key word: Turkish language, verbs, conjugation.

1. Giriş

Fiiller iş, oluş, hareket ve durum bildirirler. Bu gramer birimleri kök veya gövde durumunda olabilirler. Fiiller dilde ve sözlükte yalın olarak sadece isim-fiil (matar) şekilleriyle meydana çıkar. Fiiller cümle ve söz içinde diğer kelimelerle farklı ilişkiler kurar ve çekime girer. Çekimli bir fiilde, fiil kökü veya gövdesi, kip, zaman, kişi ve sayı unsurları vardır.

Zeynep Korkmaz'a göre: "Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözlerdir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler: al-, at-, başla-, bilin-, büyü-, dinlen-, getir-, otur-, örs-, sivril-, tut-, uyu-, uza-, ver-, yar-, yaşa-, yeşer-, yıkıl- gibi." (2009: 527)

Muharrem Ergin'e göre: "Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir. Hareketler ise nesnelerin zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir." (1985:280)

Çekimli fiilin kip ögesi hareketin nasıl yapıldığını veya olduğunu, daha doğrusu ne biçimde veya ne tarzda gerçekleştiğini bildiren gramer kategorisidir. Fiildeki kip, kendi varlığını zaman ekleri ile yansıtabilir. Türkçede iki basit kip vardır:

a) Bildirme kipleri (zaman kipleri) ve

b) Tasarlama kipleri (dilek kipleri).

¹ Prof. Dr., Ştip "Gotse Delçev" Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, marija.leontik@ugd.edu.mk

Çekimli fiilin zaman ögesi iş, oluş ve hareketin zaman çizgisinin neresinde gerçekleştiğini bildiren gramer kategorisidir. Fiilin zamanını bildiren belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman ekleri vardır. Zaman kavramı açısından basit zamanlı çekimler ve birleşik zamanlı çekimler var.

Çekimli fiilin kişi ve sayı ögesi iş, oluş ve hareketin hangi kişiler tarafından yapıldığını bildiren gramer kategorisidir. Çekimli fiilin kişi ve sayı ögesi kişi ekleri ile ifade edilir.

2. Fiil Çekiminde Kişi Ekleri

Her fiilin kişi eki vardır. Kişi ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan kişiyi ifade ederler. Türkçede üç tip kişi eki vardır. Birinci tip kişi eklerini, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, istek kipi, gereklilik kipi çekimlerinde kullanırız. İkinci tip kişi eklerini belirli geçmiş zaman ve dilek-şart kipi çekimlerinde kullanırız. Üçüncü tip kişi ekleri aslında emir ekleridir. Emirde şekil ekleri aynı zamanda kişi de bildirirler.

KİŞİ EKLERİ		
	Birinci Tip Kişi Ekleri	Kişi Eklerinin Kullanım Sahası
Teklik	1.kişi -ım, -im, -um, -üm 2.kişi -sın, -sin, -sun, -sün 3.kişi -ø	Belirsiz geçmiş zaman Şimdiki zaman Geniş zaman
Çokluk	1.kişi -ız, -iz, -uz, -üz 2.kişi -sınız, -sınız, -sunuz, -sünüz 3.kişi -lar, -ler	Gelecek zaman Gereklilik kipi İstek kipi ²
	İkinci Tip Kişi Ekleri	Kişi Eklerinin Kullanım Sahası
Teklik	1.kişi -m 2.kişi -n 3.kişi -ø	Belirli geçmiş zaman Dilek-şart kipi
Çokluk	1.kişi -k 2.kişi -nız, -niz, -nuz, -nüz 3.kişi -lar, -ler	
	Üçüncü Tip Kişi Ekleri ³	Kişi Eklerinin Kullanım Sahası
Teklik	1.kişi -ø / -ayım, -eyim 2.kişi -ø 3.kişi -sın, -sin, -sun, -sün	Emir kipi
Çokluk	1.kişi -ø / -alım, -elim 2.kişi -ın, -in, -un, -ün/-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz 3.kişi -sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler	

Çizelge 1

² İstek kipinde sadece birinci teklik ve çokluk kişi ekleri farklıdır çünkü bu ekler emir kipi ekleriyle aynıdır: ben gel-eyim, biz gel-elim.

³ Emir kipindeki kişi ekleri hakkında farklı görüşler var. Zeynep Korkmaz'a göre emir kipinin çekimi şöyledir: ben gel-eyim, sen gel, o gel-sin, biz gel-elim, siz gel-in, onlar gel-sin-ler. Bakınız: Korkmaz, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 572.

3. Fiil Çekiminde Kip Ekleri

Fiillerin hareketi ortaya çıkmış, çıkıyor veya çıkacak ya da ortaya çıkması için tasarlanır. Bu hareketleri karşılamak için fiiller farklı şekillere, kiplere girerler. Bildirme kipleri ortaya çıkmış, çıkmakta olan veya çıkacak hareketleri ifade ederler. Tasarlama kipleri ortaya çıkması için tasarlanan hareketi bildirirler.

Bildirme kipleri (zaman kipleri) yapılmış, yapılmakta veya yapılacak olan işleri, hareketleri ifade ederken aynı zamanda hareketin zamanını da bildirir. Bundan dolayı bildirme kiplerini zamanlarına göre adlandırırız. Bildirme kipleri şu beş zamanı ifade ederler: *belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman*.

Tasarlama kipleri (dilek kipleri) ortaya çıkması için tasarlanan işi, hareketi bildirir. Bu kiplerde zaman vardır; hepsi gelecek zamanla ilgilidir. Tasarlama kipleri basit kip olarak gelecek zamanı düzenler.⁴ Tasarlama kipleri daha gerçekleşmemiş olan işi, hareketi bir gerekliliğe, şarta, emre veya isteğe bağlar. Türkçede dört tasarlama kipi vardır: *gereklilik, şart, emir ve istek*. Bildirme ve tasarlama kipleri belirli eklerle kurulur.

3.1. Belirli geçmiş (görülen geçmiş) zaman eki: Hareketin geçmişte olup bittiğini bildirir. Belirli geçmiş zaman eki, geçmişte göz önünde olup biten ya da gerçekleştiği herkes tarafından kesin olarak bilinen hareketi ifade eder. Türkçede belirli geçmiş zaman eki **/-DI/ (-di, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, tü)**. Ör. acı-dı, ucuzla-dı, ateşlen-di, benimse-di, başvur-du, böl-dü, çöz-dü, azalt-tı, affet-ti, zannet-ti, buruş-tu, bük-tü vb.

Belirli geçmiş zaman çekimi şöyledir:

BELİRLİ GEÇMİŞ ZAMAN				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	oynamak oyna-dı-m	oynamamak oyna-ma-dı-m	oynamak mı? oyna-dı-m mı?	oynamamak mı? oyna-ma-dı-m mı?
Sen	oyna-dı-n	oyna-ma-dı-n	oyna-dı-n mı?	oyna-ma-dı-n mı?
O	oyna-dı-ø	oyna-ma-dı-ø	oyna-dı mı?	oyna-ma-dı mı?
Biz	oyna-dı-k	oyna-ma-dı-k	oyna-dı-k mı?	oyna-ma-dı-k mı?
Siz	oyna-dı-nız	oyna-ma-dı-nız	oyna-dı-nız mı?	oyna-ma-dı-nız mı?
Onlar	oyna-dı-lar	oyna-ma-dı-lar	oyna-dı-lar mı?	oyna-ma-dı-lar mı?

Çizelge 2

⁴ Bunu anlamak için tasarlama kiplerine zaman zarfı getirmemiz yeterli olur. Ör. *Gelmelisin. Gelsen. Gel! Geleyim.* Bu kiplere geçmişle ilgili “*dün*” ve gelecekle ilgili “*yarın*” zaman zarflarını getirdiğimizde, tasarlama kipleri gelecek zamanı tasarladığını görebiliriz. *Dün gelmelisin. Dün gelsen. Dün gel! Dün geleyim.* (yanlış). *Yarın gelmelisin. Yarın gelsen! Yarın gel! Yarın geleyim.* (doğru). Tasarlama kipleri basit kip olarak gelecek zamanı, birleşik kip olarak ise geçmişteki geleceği tasarlar. Geçmişteki tasarlara anlatmak için *idi, imiş, ise* birleşik yapıları kullanırız. Ör. *Gelmeliydim. Gelmeliymişim. Gelmeliysem...*

Belirli Geçmiş Zamanın İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
geçmişte gerçekleşen olayı gösterir	Postaneye <i>gitti</i> ve mektubu <i>gönderdi</i> . Işık ve Nesrin yüksek dağlara <i>baktılar</i> . Liana kitapçıdan iki kitap satın <i>aldı</i> . Asya, şehrin eski ve yeni çarşılarını <i>gezdi</i> .
herkesçe kabul edilen, başlamış ve bitmiş, şüphe edilmeyen, kanıtlanmış geçmiş zaman	O, bu yıl kitabın yayınlanmasını <i>bekledi</i> . Atatürk, Türk Cumhuriyetini 1923'te <i>kurdu</i> . Atatürk, Türk Dil Kurumunu 1932'de <i>kurdu</i> . Türkler, Türk Latin alfabesini 1928'de kullanmaya <i>başladılar</i> .

Belirli geçmiş zamana, atasözlerinde de rastlanır. Ör. *Buldum* bilemedim, *bildim* bulamadım. Erken *kalktım* işime, şeker *kattım* aşıma. / Göz *gördü* gönül *sevdi*. / Çiğ *yemedim* ki karnım ağrısın. / Altın gideli gümüşe *kaldık*.

3.2. Belirsiz geçmiş (öğrenilen geçmiş) zaman eki: Hareketin geçmişte olup bittiğini veya oluşurken görmediğimiz fakat sonucunu gördüğümüz hareketi bildirir.

Türkçede belirsiz geçmiş zaman eki **/-mİş/ (-miş, -miş, -muş, -müş)**. Ör. açıl-mış, bırak-mış, yaz-mış, çalış-mış, ayır-mış, gel-miş, git-miş, benze-miş, bitir-miş, bul-muş, doğ-muş, doldur-muş, don-muş, büyü-müş, gör-müş, dön-müş, küçül-müş, gül-müş vb.

Belirsiz geçmiş zaman çekimi şöyledir:

BELİRSİZ GEÇMİŞ ZAMAN				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	anlamak anla-mış-ım	anlamamak anla-ma-mış-ım	anlamak mı? anla-mış mıyım?	anlamamak mı? anla-ma-mış mıyım?
Sen	anla-mış-sın	anla-ma-mış-sın	anla-mış mısın?	anla-ma-mış mısın?
O	anla-mış-ø	anla-ma-mış-ø	anla-mış mı?	anla-ma-mış mı?
Biz	anla-mış-ız	anla-ma-mış-ız	anla-mış mıyız?	anla-ma-mış mıyız?
Siz	anla-mış-sınız	anla-ma-mış-sınız	anla-mış mısınız?	anla-ma-mış mısınız?
Onlar	anla-mış-lar	anla-ma-mış-lar	anla-mış-lar mı?	anla-ma-mış-lar mı?

Çizelge 3

Belirsiz geçmiş zaman eki, geçmişte yapılmış olan ve görmediğimiz hareketi ifade eder. Ör. Sabahleyin otobüsü *kaçırmış*. **/-mİş/** eki dolaylılık da bildirir. Dolaylılık bildiren geçmiş zamanda, konuşmacı çoktan aşılmış bir olayı dolaylı bir yoldan, genellikle başkasından öğrenerek, duyarak da aktarır. Ör. Yelis bana hüzünlü bir haber getirdi. Ümit hastaneye *kaldırılmış*.

Belirsiz geçmiş zaman ekinin ikinci fonksiyonu oluşurken görmediğimiz fakat sonucunu gördüğümüz hareketleri ifade etmektir. Ör. Kar *yağmış*. (Karın yağmasını süreç olarak görmüyoruz çünkü artık kar yağmıyor fakat dışarıda sonucu, karı, görmekteyiz); Hayret, Mertcan da sınıfa *gelmiş*. (Mertcan'ın sınıfa geldiğini başkasından öğrenmiyorum, kendim onu sınıfta görüyorum).

Belirsiz Geçmiş Zamanın İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
dolaylılık, başkasından öğrenme bildirir	Bilal, Türkiye'ye <i>gitmiş</i> ve iyi bir iş <i>bulmuş</i> . Behlül ve Alcan, uçağı beş saat <i>beklemişler</i> . Şemsi pazara <i>gitmiş</i> , torbaları sebze ve meyveyle <i>doldurmuş</i> ve evine mutlu <i>dönmüş</i> .
oluşurken görmediğimiz fakat sonucunu gördüğümüz hareketleri ifade eder	Bakınız, kar <i>yağmış</i> . Bakınız, Berin ödevini <i>yazmış</i> . Bak şunlara; oğlanlar ne kadar da <i>değişmişler</i> , <i>büyümüşler</i> , <i>boy atmışlar</i> .

Belirsiz geçmiş zaman atasözlerinde de rastlanır. Ör. Âlim *unutmuş*, kalem *unutmamış*. / Soran *yanılmamış*. / Danışan dağı *aşmış*, danışmayan yolu *şasmış*. / Tencere *yuvarlanmış*, kapağını *bulmuş*. / Acıyan *uyumuş*, acıkan *uyumamış*.

3.3. Şimdiki zaman eki: /-(I)yor/ (-(t)yor, -(i)yor, -(u)yor, -(ü)yor)'dur. Ör. başar-(ı)yor, inatlaş-(ı)yor, çiz-(i)yor, ilgilen-(i)yor, don-(u)yor, koy-(u)yor, çöz-(ü)yor, götür-(ü)yor, hatırlı-yor, imzalı-yor, başlı-yor, destekli-yor, çiseli-yor, benzi-yor, etkili-yor vb. Şimdiki zaman eki, hareketin şimdiki zamanda ve daha geniş bir zamanda yapıldığını bildirir.

Şimdiki zaman çekimi şöyledir:

ŞİMDİKİ ZAMAN				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	görmek gör-(ü)yor-um	görmemek gör-mü-yor-um	görmek mi? gör-(ü)yor muyum?	görmemek mi? gör-mü-yor muyum?
Sen	gör-(ü)yor-sun	gör-mü-yor-sun	gör-(ü)yor musun?	gör-mü-yor musun?
O	gör-(ü)yor-ø	gör-mü-yor-ø	gör-(ü)yor mu?	gör-mü-yor mu?
Biz	gör-(ü)yor-uz	gör-mü-yor-uz	gör-(ü)yor muyuz?	gör-mü-yor muyuz?
Siz	gör-(ü)yor-sunuz	gör-mü-yor-sunuz	gör-(ü)yor musunuz?	gör-mü-yor musunuz?
Onlar	gör-(ü)yor-lar	gör-mü-yor-lar	gör-(ü)yor-lar mı?	gör-mü-yor-lar mı?

Çizelge 4

Şimdiki zaman konuşulan anda gerçekleşen olayı, alışkanlık olarak yapılan olayları, planlanmış olan ve belli bir süre sonra olacak olan olayları aktarır. Fiillerin kesin şimdiki zamanı *şimdi*, *şu an* gibi zarflar da belirler. /-(I)yor/ şimdiki zaman eki /-DIr/ ek fiil ekiyle birleşince ihtimal (muhtemelen, herhalde, tahminen anlamları) ifade eder.

Şimdiki Zamanın İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
konuşulan anda gerçekleşen olay	Şu an bu mektubu <i>yazıyorum</i> . Eren şimdi gazete <i>okuyor</i> . Erguvan ile Aycan <i>sohbet ediyorlar</i> .
alışkanlık içerir, geniş zamanı da içine alır	Ebru ve ben her haziran Türkiye'ye <i>gidiyoruz</i> . Mahir, her şubat grip <i>geçiriyor</i> . Soğuk havaları hiç <i>sevmiyorum</i> .
planlanmış olan ve belli bir süre sonra olacak olay, gelecek zaman yerine kullanılır	Ekin ve ben yarın akşam sinemaya <i>gidiyoruz</i> . Misafirler bu hafta sonu <i>geliyorlar</i> . Gelecek hafta <i>gelin oluyorsun</i> .

ihtimal (/-(I)yor/ eki + /+Dİr/ eki)	Talya, derslerini iyi <i>çalışmıyordu</i> . Suat, notlarını annesinden <i>saklıyordu</i> . Hürcan, öğretmeni <i>dinlemiyordu</i> .
--------------------------------------	--

Şimdiki zaman atasözlerinde de rastlanır. Ör. Bela “*geliyorum*” demez.

3.4. Geniş zaman ekleri: /-r/, /-(I)r/ (-(*t*)r, -(*i*)r, -(*u*)r, -(*ü*)r), /-Ar/ (-ar, -er), /-ø/, /-z/’dir. /-r/ eki ünlü ile biten fiillere gelir. Ör. de-r, ye-r, kapa-r, sağla-r, kutla-r, tara-r, taşı-r, topla-r, söyle-r, okşa-r, zıpla-r, öde-r, özle-r, hazırla-r, iste-r, yürü-r vs. /-(I)r/ (-(*t*)r, -(*i*)r, -(*u*)r, -(*ü*)r) eki /l/, /n/, /r/ ünsüzle biten şu on beş fiile eklenir: al-(i)r-, bil-(i)r-, bul-(u)r-, den-(i)r-, dur-(u)r-, gel-(i)r-, gör-(ü)r-, kal-(i)r-, ol-(u)r-, öl-(ü)r-, san-(i)r-, var-(i)r-, ver-(i)r-, vur-(u)r- ve yen-(i)r-. /-Ar/ (-ar, -er) eki ünsüz ile biten fiillere eklenir. Ör. yap-ar, sat-ar, sal-ar, kat-ar, kur-ar, oy-ar, sap-ar, say-ar, duy-ar, tak-ar, tut-ar, bit-er, seç-er, sev-er, ört-er, döv-er, ölç-er,öp-er, öter, öv-er, bahsed-er, redded-er, sabred-er, nakled-er, şükred-er, zanned-er vs. /-z/ eki olumsuzlukta geniş zaman eki olarak ortaya çıkıyor. /-z/ eki, olumsuz eki olan /-mA/’ya eklenir⁵; birinci teklik ve çokluk kişide biçimsel olarak görünmese de alt yapıda mevcuttur.

Geniş zaman çekimi şöyledir:

GENİŞ ZAMAN				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli ⁶
Ben	bilmek	bilmemek	bilmek mi?	bilmemek mi?
Sen	bil-(i)r-im	bil-me- ø-m	bil-(i)r miyim?	bil-me-z miyim?
O	bil-(i)r-sin	bil-me-z-sin	bil-(i)r misin?	bil-me-z misin?
Biz	bil-(i)r-ø	bil-me-z-ø	bil-(i)r mi?	bil-me-z mi?
Siz	bil-(i)r-iz	bil-me-ø-(y)iz	bil-(i)r miyiz?	bil-me-z miyiz?
Onlar	bil-(i)r-siniz	bil-me-z-siniz	bil-(i)r misiniz?	bil-me-z misiniz?
	bil-(i)r-ler	bil-me-z-ler	bil-(i)r-ler mi?	bil-me-z-ler mi?

Çizelge 5

Geniş zaman ekleri, fiilin her zaman yapıldığını ya da yapılacağını bildirir. Geniş zaman içine her zamanı, geçmiş zamanla şimdiki zamanı içine alan zamanı ve gelecek zamanı kapsar. Geniş zaman ekleri, her zamanı ve geçmiş zamanla şimdiki zamanı içine alan zamanı ifade ederken bir devamlılık kazanır. Geniş zaman ekleri, gelecek zamanı ifade ederken kesin gelecek zamanı değil, ihtimali gelecek zamanı bildirir. Geniş zaman, sürekli şimdiki zamanı, alışkanlık

⁵ Birçok gramer kitabında geniş zamanın olumsuz eki olarak /-mAz/ (-maz, -mez) gösterilir. Bu durumda /-mAz/ eki birleşik ek olarak kabul edilmeli ve içerdiği ekler özelliklerini kaybetmeliler, oysa /-mA/ eki olumsuzluk anlamını kaybetmez, korur. Bunun için geniş zamanda olumsuzluk yapan /-mA/ ekidir, ona geniş zaman belirticisi olarak /-z/ eki gelir.

⁶ Olumsuz-soru şeklin birinci teklik ve çokluk kişiler için iki varyantı vardır: *kokla-ma-z mıyım?* / *kokla-ma-ø-m mı?*; *kokla-ma-z mıyız?* / *kokla-ma-(y)ız mı?*; *çalışmaz mıyım?* / *çalış-ma-ø-m mı?*; *çalış-ma-z mıyız?* / *çalış-ma-(y)ız mı?*; *bil-me-z miyim?* / *bil-me-ø-m mı?*; *bil-me-z miyiz?* / *bil-me-(y)iz mi?*; *gör-me-z miyim?* / *gör-me-ø-m mi?*.

içeren şimdiki zamanı, alışkanlık olarak veya sık sık yapılan olayları ve belki, muhtemelen, herhalde, normalde, genellikle ve kesinlikle anlamları da ifade eder.

Geniş Zamanın İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
sürekli şimdiki zaman	Seyhan <i>çalışır</i> . / Derin sürekli <i>çalışır</i> .
alışkanlık içeren şimdiki zaman	Belgin, çok <i>konusur</i> . / Cansoy, hep çok <i>konusur</i> . Denizcan, her zaman çok <i>konusur</i> . Cenan, genel olarak çok <i>konusur</i> .
alışkanlık olarak veya sık sık yapılan olaylar	Ufuk, her gün üç dört bardak çay <i>içer</i> . Genel olarak Milli kütüphanede <i>çalışırım</i> .
ihtimali gelecek zaman	Dikkat et, kayarsın! İsa, akşam haberini <i>dinler</i> . İdris, akşam haberini belki(muhtemelen) <i>dinler</i> . İbrahim, akşam haberini herhalde <i>dinler</i> . Hilmi, akşam haberini normal olarak <i>dinler</i> . Gürdemir, akşam haberini genellikle <i>dinler</i> .

Geniş zamana atasözlerinde de rastlanır. Ör. Adam adamı bir kere *aldatır*. / Adam olana bir söz *yeter*. / Akıl para ile *satılmaz*. / Alın yazısı *değişmez*. / Allah'ın bildiği kuldan *saklanmaz*. / Allah sabırlı kulunu *sever*. / Allah'tan umut *kesilmez*. / Başa gelen *çekilir*. / Çok yaşayan çok *bilir*. / Damlaya damlaya *göl olur*. / Dert gitmez, *değişir*. / Hak yerini *bulur*. / Armudun iyisini aylar *yer*. / Çok okuyan *bilmez*, çok gezen *bilir*. / Dünya malı dünyaya *kalır*. / Dünya *tükenir*, yalan *tükenmez*. / Ucuzlukta *alır*, pahalılıkta *satar*. / Evdeki hesap pazara *uymaz*. / Fırsat her vakit ele *geçmez*. / Hak yerini *bulur*. / Hatasız kul *olmaz*. / Hazıra dağlar *dayanmaz*. / Sayılı günler *çabuk geçer*. / Gençlik bir kuştur, uçu mu *tutamazsın*. / Düşünsüz ev *olur*, ölümsüz ev *olmaz*. / İyi iş altı ayda *çıkır*. / Adam olana bir söz *yeter*.

3.5. Gelecek zaman eki: Olayın gelecekte olacağını bildirir. Türkçede gelecek zaman eki /-(y)AcAk/ (-acak, -ecek). Ör. hazırla-(y)acak, uyu-(y)acak, yolla-(y)acak, ısmarla-(y)acak, zayıfla-(y)acak, utan-acak, ışıklan-acak, ısıt-acak, zorlan-acak, yorul-acak, uzat-acak, titre-(y)ecek, yürü-(y)ecek, yükle-(y)ecek, süsle-(y)ecek, yönet-ecek, tembelleş-ecek, yeşer-ecek, ümitlen-ecek, sevin-ecek vb.

Gelecek zaman çekimi şöyledir:

GELECEK ZAMAN				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	sormak sor-acağ-ım	sormamak sor-ma-(y)acağ-ım	sormak mı? sor-acak mıyım?	sormamak mı? sormayacak mıyım?
Sen	sor-acak-sın	sor-ma-(y)acak-sın	sor-acak mısın?	sormayacak mısın?
O	sor-acak-ø	sor-ma-(y)acak-ø	sor-acak mı?	sormayacak mı?
Biz	sor-acağ-ız	sor-ma-(y)acağ-ız	sor-acak mıyız?	sormayacak mıyız?
Siz	sor-acak-sınız	sor-ma-(y)acak-sınız	sor-acak mısınız?	sormayacak mısınız?
Onlar	sor-acak-lar	sor-ma-(y)acak-lar	sor-acak-lar mı?	sormayacaklar mı?

Gelecek zaman eki, gelecek zamanda bir niyet, öngörölmüş veya tasarlanmış bir olayı bildirir. Gelecek zaman kesin anlamlar içermey.

Gelecek Zamanın İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
öngörölmüş veya tasarlanmış olayı belirtir	Bir hafta sonra öğrenciler ikinci ara sınavı <i>tamamlayacaklar</i> . Bu projeyle öğretmenleri <i>destekleyecek</i> .
olayın yapılması gerektiğini bildirir; zorunluluk ifade eder (/-(y)AcAk/ eki, 2. teklik ve çokluk kişi ekiyle kullanıldığı zaman)	Burs almak için bir dilekçe <i>yazacaksın</i> . Yeni pasaportu almak için cuma günü buraya <i>geleceksiniz</i> .

Gelecek zaman atasözlerinde de kullanılır. Ör. “Ne oldum” dememeli, “Ne *olacağım*?” demeli.

3.6. Gereklilik kipi eki: Tasarlanan işin gerekli olduğunu bildirir. Türkçede gereklilik kipi eki /-(y)mAll/ (-(y)*malı*, -(y)*meli*). Ör. harca-malı, hatırla-malı, ısın-malı, inandır-malı, karış-malı, postala-malı, rahatla-malı, sıralan-malı, göster-meli, gerçekleş-meli, modernleş-meli, öner-meli, paketle-meli, sadeleş-meli, şenlen-meli, tazele-meli vb.

Gereklilik kipinin çekimi şöyledir:

GEREKLİLİK KİPİ				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	bulmak bul-malı-(y)ım	bulmamak bul-ma-malı-(y)ım	bulmak mı? bul-malı mıyım?	bulmamak mı? bul-ma-malı mıyım?
Sen	bul-malı-sın	bul-ma-malı-sın	bul-malı mısın?	bul-ma-malı mısın?
O	bul-malı-ø	bul-ma-malı-ø	bul-malı mı?	bul-ma-malı mı?
Biz	bul-malı-(y)ız	bul-ma-malı-(y)ız	bul-malı mıyız?	bul-ma-malı mıyız?
Siz	bul-malı-sınız	bul-ma-malı-sınız	bul-malı mısınız?	bul-ma-malı mısınız?
Onlar	bul-malı-lar	bul-ma-malı-lar	bul-malı mılar?	bul-ma-malı mılar?

Çizelge 7

Gereklilik kipi eki /-mAll/ ve gereklilik kipi tasarlanmış bir işin, hareketin yapılması gerektiğini bildirir. Gereklilik kipi kararsızlık, tereddüt, tahmin, ihtimal gibi anlamlar da içermektedir.

Gereklilik Kipinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
içten gelen gereklilik	Hastayı bugün <i>görmeliyim</i> . Bu derdi <i>anlatmalıyız</i> .
kararsızlık, tereddüt	Ne <i>yapmalıyım</i> ? Ne <i>söylemeliyim</i> ?
tahmin, ihtimal	İyi <i>olmalı</i> . Evine gitmiş <i>olmalı</i> . Uzak <i>olmalı</i> . Yorgun <i>olmalı</i> .

Gereklilik Türkçede analitik yolla, yani *gerek* kelimesi ile de yapılır. Anlam aynıdır. Ör. (Benim) gelme+m gerek. / (Senin) gelme+n gerek. / (Onun) gelme+(s)i gerek. / (Bizim) gelme+miz gerek. / (Sizin) gelme+niz gerek. / (Onların) gelme+leri gerek.

Gereklilik kipi atasözlerinde de rastlanır. Ör. Düşüne düşün *görmeli* işi, sonra pişman *olmamalı* kişi. / Güzeli güzel diye *sevmeli*, çirkini Allah için *sevmeli*. / Kişi yorganına göre ayağını *uzatmalıdır*. / Dünyada rahat etmek isteyen her şeyi hoş *görmeli*. / Vaktine göre söz *söylemeli*. / Gerekliyi gerekmez iken *saklamalı*. / Bir kişiyle ya alışveriş *etmeli* ya yola *gitmeli* ki ne olduğu bilinsin. / Elmayı çayıra, armudu bayıra *dikmeli*.

3.7. Dilek-şart kipi eki: Geniş anlamda bir dileğin gerçekleşmesini bir şarta bağlar. Türkçede dilek-şart kipi eki **/-sA/ (-sa, -se)**. Ör. patla-sa, şakalaş-sa, şımar-sa, ucuzla-sa, uğraş-sa, yanaş-sa, yayıl-sa, sabret-se, zayıfla-sa, zıpla-sa, tekrarla-sa, taşı-sa, sil-se, sadeleştir-se, sil-se, ümitlen-se, vazgeç-se, yenilen-se, yeşer-se, zenginleş-se vb.

Dilek-şart kipinin çekimi şöyledir:

DİLEK-ŞART KİPİ				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	yazmak yaz-sa-m	yazmamak yaz-ma-sa-m	yazmak mı? yaz-sa-m mı?	yazmamak mı? yaz-ma-sa-m mı?
Sen	yaz-sa-n	yaz-ma-sa-n	yaz-sa-n mı?	yaz-ma-sa-n mı?
O	yaz-sa-ø	yaz-ma-sa-ø	yaz-sa mı?	yaz-ma-sa mı?
Biz	yaz-sa-k	yaz-ma-sa-k	yaz-sa-k mı?	yaz-ma-sa-k mı?
Siz	yaz-sa-nız	yaz-ma-sa-nız	yaz-sa-nız mı?	yaz-ma-sa-nız mı?
Onlar	yaz-sa-lar	yaz-ma-sa-lar	yaz-sa-lar mı?	yaz-ma-sa-lar mı?

Çizelge 8

/-sA/ eki tasarlanmış bir olayı şart şeklinde bildirir. Dilek-şart kipi aynı zamanda dilek, istek, niyet ve şart anlamlarını içermektedir⁷. Bunun dışında kararsızlık ve tahmin de ifade eder.

Dilek-Şart Kipinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
dilek, istek, niyet ve şart	Yazın hava iyi olunca köyde küçük ev <i>yapsam</i> Ağustos gelince tatile <i>gitsek</i>
kararsızlık, tahmin	<i>Söylesem mi?</i> <i>Taşınısak mı?</i> <i>Kütüphaneye gitsem mi?</i>

Dilek-şart kipi atasözlerinde de rastlanır: Gençler *bilse*, yaşlılar *yapabilse*.

3.8. Emir kipi eki: Bir işin kesin yapılmasını emir ile bildirir. Ör. *Gel* buraya! Emir kipinde, kiple kişi ekleri içindedir. Dolayısıyla kip eki aynı zamanda kişiyi de ifade eder.

⁷ /-sA/ şart bildirdiğinde kip özelliği değil şart görevini yapar. Bu ek, istek, arzu, temenni ifade ettiği zaman kip özelliği taşır.

Emir Kipinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
kesin emir	<i>Gel buraya!</i>
gereklilik, uyarı, açıklama	<i>Gelin tanıtımda beni dinleyin. Kırmızı ışıktaki sokağı geçmeyin.</i>
istek, dua, yemin	<i>Allah yolunu açık etsin!</i>
yakarış	<i>Bağışlayın arkadaşlar.</i>

Emir kipinin çekimi şöyledir:

EMİR KİPİ ⁸				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	gelmek - / gel-eyim	gelmemek - / gel-me-(y)eyim	gelmek mi? -	gelmemek mi? -
Sen	gel - ø	gel-me- ø	-	-
O	gel-sin	gel-me-sin	gel-sin mi?	gel-me-sin mi?
Biz	- / gel-elim	- / gel-me-(y)elim	-	-
Siz	gel-in / gel-iniz	gel-me-(y)in / gel-me-(y)iniz	-	-
Onlar	gel-sin-ler	gel-me-sin-ler	gel-sin-ler mi?	gel-me-sin-ler mi?

Çizelge 9

Emir kipi atasözlerinde de rastlanır. Ör. Ne istersen Allah’tan *iste*. / Aç gözünü, yoksa açarlar gözünü. / Bugünkü işini yarına *bırakma*. / Sen işten *korkma*, iş senden *korksun*. / *Gülme* komşuna gelir başına. / “Dün neydin” *deme*, yarın ne olacağına *bak*. / Aşını, eşini, işini *bil*. / Önce *düşün*, sonra *söyle*. / Söyleyene *bakma*, söyletene *bak*. / Az *söyle* çok *dinle*. / Tatlı *ye*, tatlı *söyle*. / Karıncadan ibret *al*, yazdan kışı karşılar. / Ev *alma*, komşu *al*. / Say beni, sayayım seni. / *Sev* beni, seveyim seni. / *Kork* Allah’tan korkmayandan. / *Güvenme* varlığa, düşersin darlığa. / Çok *açılma* üşürsün. / Fala *inanma*, falsız da *kalma*. / Bir senden büyüğün sözünü *dinle*, bir senden küçüğün. / İnsanla kitabın dışına *aldanma*, içine *bak*. / Herkesle arkadaş *olma*, bilmedikle yola *çıkma*. / *Etme* komşuna, gelir başına. / Ateşle *oynama* elini yakar, avratla *oynama* evini yıkar. / Her işin sonuna *bak*.

3.9. İstek kipi eki: Geniş anlamda istek bildirir. Türkçede istek kipi eki /-(y)A/ (-(y)a, -(y)e). Ör. başar-a-(y)ım, cevapla-(y)a-sın, hızlan-a-(y)ım, ısmarla-(y)a-sınız, dile-(y)e-ler, benimse-(y)e-(y)im, becer-e-sin, betimle-(y)e-lim, çözümle-(y)e-siniz, ilgilen-e-(y)im vb.

İstek kipinin çekimi şöyledir:

⁸ Zeynep Korkmaz’a göre birinci teklik ve çokluk kişi için de emir kipi ekleri var: Ben yaz-ayım, sen yaz, o yaz-sın, biz yaz-alım, siz yaz-ın, onlar yaz-sınlar. Bakınız: Korkmaz, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 670-671.

İSTEK KİPİ				
	Olumlu Şekil	Olumsuz Şekil	Soru Şekli	Olumsuz Soru Şekli
Ben	gezmek gez-e-(y)im	gezmemek gez-me-(y)e-(y)im	gezmek mi? gez-e-(y)im mi?	gezmemek mi? gezmeyeyim mi?
Sen	gez-e-sin	gez-me-(y)e-sin	gez-e-sin mi?	gezmeyesin mi?
O	gez-e-ø	gez-me-(y)e-ø	gez-e mi?	gezmeye mi?
Biz	gez-e-lim	gez-me-(y)e-lim	gez-e-lim mi?	gezmeyelim mi?
Siz	gez-e-siniz	gez-me-(y)e-siniz	gez-e-siniz mi?	gezmeyesiniz mi?
Onlar	gez-e-ler	gez-me-(y)e-ler	gez-e-ler mi?	gezmeyeler mi?

Çizelge 10

İstek kipi eki /-(y)A/ ve istek kipi tasarlanmış bir olayı istek, niyet veya arzu şeklinde bildirir. İstek kipi, uyarı, istek-emir, gereklilik gibi anlamlar da içermektedir.

İstek Kipinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
niyet ve arzu	Ben de seninle <i>geleyim</i> . Yazın İstanbul'a <i>gidelim</i> . Sabahleyin sizden geçeyim <i>dedim</i> . Lütfen, bunu size <i>açıklayayım</i> ... En iyisi şimdi <i>kalkayım</i> . Bu yenilikleri de <i>görelim</i> . Biraz sonra buradan <i>çıkalım</i> . Sıcak bir çay <i>içelim</i> .
uyarı veya istek-emir ifade eder	Zararlı olduğunu bilirsiniz, sigara <i>içmeyesiniz</i> . Doktor size yasakladı, alkol <i>içmeyesiniz</i> . Bu filmde vahşi sahneler var, <i>seyretmeyesiniz</i> . Şu kitap çok kötü, çocuklara <i>okutmayasınız</i> . Öğrenciler, tatilde tembellik <i>yapmayasınız</i> . Yavaş yürüyüp otobüsü <i>kaçırmayasın</i> . Otobüsten inince taksiye <i>binesin</i> .
gereklilik	İyi okuyup geçerli not <i>alalım</i> . Bunu sınava kadar <i>öğrenelim</i> . Yarın ne <i>yapalım</i> ? Bu işe nasıl <i>başlayayım</i> ki ? Kitaplığa <i>bakalım</i> ve kitapları <i>sayalım</i> .

İstek kipi atasözlerinde de rastlanır. Ör. Arkadaşını söyle, kim olduğunu *söyleyeyim*. / Dur ayağıma yer *edeyim*, bak sana neler *edeyim*. / *Aldatayım* diyen aldanır.

İstek kipi geçmişte kullanılmış. Zamanla birinci olumlu ve olumsuz kişiler dışında işlekliliğini kaybetmiştir. Buna rağmen gramer kitaplarında istek kipinin olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru şekli bütün kişiler için aşağıdaki çizelgede olduğu gibi gösterilmektedir.

4. Sonuç

İş, oluş, hareket ve durum bildiren fiiller cümle ve söz içinde diğer kelimelerle farklı ilişkiler kurar ve çekime girer. Çekimli bir fiilde, fiil kökü veya gövdesi, kip, zaman, kişi ve sayı unsurları vardır.

Çekimli fiilin kip ögesi hareketin nasıl yapıldığını veya olduğunu, daha doğrusu ne biçimde veya ne tarzda gerçekleştiğini bildiren gramer kategorisidir. Fiildeki kip, kendi varlığını zaman ekleri ile yansıtabilir. Türkçede iki basit kip vardır: bildirme kipleri (zaman kipleri) ve tasarlama kipleri (dilek kipleri).

Türkçede bildirme (zaman) kipleri şunlardır: belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman. Tasarlama (dilek) kipleri şunlardır: gereklilik kipi, dilek-şart kipi, emir kipi ve istek kipi. Fiildeki kip, kendi varlığını ve belirli anlamını belirli bildirme ve tasarlama kipi ekleri ile ifade eder.

KAYNAKÇA

1. Ахмед, Октај. (2008). *Вовед во морфологија на турскиот јазик*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
2. Aksan, Doğan. (2009). *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
4. Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine; Gencan, Nejat. (2011). *Türkçe Biçim Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
5. Ergin, Muharrem. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
6. Korkmaz, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
7. Özsoy, Sumru; Balcı, Ayla; Turan, Deniz Ümit. (2012). *Genel Dilbilim 1*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
8. Özsoy, Sumru; Emeksiz, Erk Zeynep; Turan, Deniz Ümit. Uzun, Leyla. (2013). *Genel Dilbilim 2*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
9. *Türk Gramerinin Sorunları – Bildiriler*. (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları – Ankara.